

KESKUSTELUA

Esko Riepula

HUOMIOITA VALTIOSÄÄNTÖKOMITEAN TYÖSKENTELYSTÄ

Periaatekannanottoja sisältävän valtiosääntökomitean »välimietinnön» tultua julkisuuteen on varsinkin oikeiston taholta nostatettu mieliä sekä uudistusta vastaan sinällään että ennen kaikkea niitä ehdotuksia vastaan, joita vasemmiston edustajat ovat komiteassa esittäneet ja jotka yllättävän usein ovat tulleet myös komitean enemmistön kannanotoiksi. Oikeiston reaktioiden pontimena näyttää olleen toisaalta katkeruus vasemmiston taholta tehtyjen uudistusesitysten saamasta kannatuksesta, toisaalta taas oman poliittisen voiman vahvistamisesta esittämällä uudistussuunnitelmista paikkansa pitämättömiä väitteitä ja kansalaisten tietämättömyyttä hyväksi käyttäen herättämällä heidän keskuudessaan pelon tunteita kaikkia muutosvaatimuksia kohtaan.

Jo lähtökohtaisesti on meneillään olevan kaltaiseen kansalaiskeskusteluun suhtauduttava kielteisesti. Kun yksityiset kannanotot irrotetaan kokonaisuudesta ja »keskustelu» tapahtuu yksisuuntaisen ja ylimalkaisen (usein jopa vääristellyn) informaation pohjalta, ei todellisesta *keskustelusta* voi olla puhuttakaan. Mutta tähän lienee pyrittykin; valtalehdistön avulla tapahtuvaan uudistukselle kielteiseen mielipidemuokkaukseen.

Koska on ilmeistä, ettei tähän uudistuksen järkevän jatkokäsittelyn kannalta jopa vaaralliseen tilanteeseen ole ajauduttu suinkaan sattumalta, vaan se voidaan nähdä pitempiaikaisen ja johdonmukaisen toiminnan tuloksena, on tässä yhteydessä syytä tuoda julkisuuteen eräitä valtiosääntökomitean — ennen kaikkea sen puheenjohtajan — toimintaan liittyviä hajahuomioita. Myös siitä syystä, että julkisuudessa on jo esitetty ja tullaan vastaisuudessa todennäköisesti vielä esittämään syytöksiä sihteeristön vaikuttamisesta komiteatyön lopputulokseen, on paikallaan valottaa komitean sisäisiä vaikuttamiskanavia toiseltakin suunnalta. Tarkastelu kohdistuu sellaisiin ilmiöihin, joilla on ollut keskeistä vaikutusta mietinnön sisältöön sekä siihen tapaan, jolla mietintöä alettiin käsitellä julkisuudessa.

Asettaessaan valtiosääntökomitean syksyllä 1970 valtioneuvosto kutsui siihen kaikkiaan 17 jäsentä. Kahta lukuunottamatta (puheenjohtaja *Nuorvala* ja jäsen *Korte*) jäsenet olivat sitoutuneet edustamaan eduskunnassa tuolloin

toimineita poliittisia puolueita (+ TPSL:oa, joka ei enää tuolloin ollut eduskuntapuolue). Epäpoliittisista asiantuntijarooleistaan huolimatta Nuorvala ja Korte eivät ole kuitenkaan missään yhteydessä kiistäneet edustavansa porvarillisia näkemyksiä komiteassa. Näin asia näyttää ymmärretyn myös komitean asettaneen valtioneuvoston piirissä. Tulivathan tällöin komitean voimasuhteet olemaan 9—8 porvarillisten ja sosialististen jäsenten kesken, mikä vastasi eduskunnan senhetkisiä (kuten myöhempiäkin) voimasuhteita. Puheenjohtajan valitseminen nimenomaan ylimpien lainkäyttöelinten piiristä (KHO) lienee käsiteltävä lisäksi niin, että valtioneuvosto toivoi hänen kohdallaan mahdollisimman suurta puolueettomuutta suhteessa eri poliittisiin mielipidesuuntiin samoin kuin tiettyä »pouvoir neutre»-henkeä asian käsittelyn eri vaiheissa.

Henkilökohtaisesti sain sen vaikutelman, että komiteatyön alkuvaiheissa puheenjohtajalla olikin sanotun kaltainen käsitys asemastaan ja tehtävistään. Ilmeisen selvästi hän näet varoi ottamasta kiinteää kantaa oikeisto- ja vasemmistojäsenten välisiin kiistakysymyksiin. Toisaalta tämä saattoi johtua siitäkin, ettei puheenjohtajalla näyttänyt alussa olevan selkeää käsitystä siitä, mihin komitean tuli työssään pyrkiä. Suurelta osin tästä johtui, että yleiskeskusteluvaihe venyi komiteassa kohtuuttoman pitkäksi — yli kaksi vuotta kestäneeksi. Tässä vaiheessa puheenjohtajan suhtautuminen komitean työskentelyyn ja sen ohjaamiseen oli varsin passiivista. Komitea kävi yleiskeskustelua ilman kiinteää työsuunnitelmaa, käsitteli samoja asioita useaan kertaan, kokoukset eivät johtaneet työn jatkon kannalta mihinkään positiiviseen tulokseen vaan niissä vain keskusteltiin jne. Suotta ei sihteeristön keskuudessa otettukaan käyttöön vertausta ajopuu-teoriaan komiteatyön etenemistä käsiteltäessä.

Puheenjohtajan jättäytyminen pois jo varhaisessa vaiheessa niistä puheenjohtajiston ja sihteeristön neuvottelukokouksista, joissa oli tarkoitus suunnitella komiteatyön eri vaiheita, antoi aiheen olettaa hänen haluavan itse päättää komitean työskentelytavasta ja -aikataulusta sekä muutoinkin komitean tekemisistä ja tekemättä jättämisistä. Tätä näkemystä tukee myös havainto, että komitean pitämistä kaikkiaan lähes kahdesta sadasta kokouksesta puheenjohtaja oli poissa vain yhdestä jättäen komitean tuolloin varapuheenjohtajan (Jyränki) hoiviin.

Sen jälkeen kun komitean jäsenten kannanotot keskeisimpiin periaatekysymyksiin hahmottuivat sihteeristön jäseniltä suorittaman ns. rastitiedustelun pohjalta ja mietintöä ruvettiin kirjoittamaan, puheenjohtajan käyttäytymisessä tapahtui selvä muutos. Tiedustelun tulokset olivat hänelle — kuten varmasti monelle muullekin komitean porvarilliselle jäsenelle — epämieluisa yllätys. Tämän jälkeen puheenjohtaja ryhtyi puuttumaan asioihin määrätietoisesti. Hän ei näyttänyt kantavan huolta niinkään mietinnön aikataulun (= valtioneuvoston päätöksessä edellytetyn) mukaisesta valmistumisesta kuin porvarillisten jäsenten rivien hajaannuksesta. Kootakseen porvarilliset jäsenet

yhteen hän pyrki erimielisyystapauksissa saamaan aikaan sellaisia vastakkainasetteluja, jotka olisivat johtaneet puhtaisiin dikotomioihin oikeiston ja vasemmiston kesken. Mikäli puheenjohtaja olisi yrityksissään onnistunut, seurauksena olisi luonnollisesti ollut vasemmiston jääminen kantoineen aina vähemmistöön.

Jostain syystä komitean kaikki porvarilliset jäsenet eivät kuitenkaan »ymmärtäneet» tätä puheenjohtajan pyrkimystä, vaan osa heistä oli halukas etsimään vasemmistojäsenten kanssa toisenlaisia vaihtoehtoja, joille saatiin enemmistön kannatus. Mutta puheenjohtajapa ei luovuttanut asiaansa, vaan katsoi velvollisuudekseen ryhtyä pitämään porvarillisten jäsenten yhteisiä ryhmäkokouksia näiden rivien kokoamiseksi. On huomattava, että nämä kokoukset järjestettiin nimenomaan puheenjohtajan aloitteesta ja kutsusta. Taustahenkilönä »järjestelytoimikunnassa» lienee toiminut komitean toinen asiantuntijajäsen Korte. Kokouspaikkana oli — kuinkas muuten — korkein hallinto-oikeus (KHO). Näin Suomen riippumaton ja puolueeton tuomioistuinalaitos oli jälleen kerran osoittanut yhteiskunnallisen puolueettomuutensa!

Osoituksena puheenjohtajan määrätietoisuudesta ja sitkeydestä on, että kun edellä mainitutkaan yritykset eivät johtaneet toivottuun tulokseen, hän ryhtyi »suoraan toimintaan» ottamalla porvarillisten kannanottojen muotoilun omiin käsiinsä. Mitä pidemmälle mietinnön valmistelussa edettiin sitä voimakkaammin puheenjohtaja pyrki vaikuttamaan mietinnön kirjoittamiseen ja sen sisältöön. Huippunsa tämä toiminta saavutti mietinnön 3. luvun kirjoittamisen yhteydessä.

Mietinnön 3. luku käsittelee ylimpien valtioneelinten keskinäisiä toimivaltasuhteita ja on tämän vuoksi sen eräs keskeisimpiä (ellei keskeisin) kohtia. Kesällä 1973 sihteeristö valmisti yksimielisesti luvun sellaiseksi, että siinä aluksi esiteltiin teoreettisina malleina kolme järjestelmää (vallanjakojärjestelmä, parlamentaarinen järjestelmä ja eduskuntakeskeinen järjestelmä), minkä jälkeen siinä esiteltiin erikseen Suomen voimassa oleva järjestelmä komitean kannanottoineen. Asian tämänkaltainen esittäminen oli eittämättä selkeä ja puolusteltava mm. sen vuoksi, ettei mikään esitetystä muutosehdotuksista (enempää kuin voimassa olevakaan järjestelmä) ollut riidattomasti sijoitettavissa esitettyjen teoreettisten mallien puitteisiin. Tässä muodossa luku myös hyväksyttiin komiteassa syksyllä 1973 jollaisena se sisältyi myös lopulliseen mietintöluonnokseen, joka toimitettiin jäsenille joulukuussa -73 ja johon tehtävät muutosesitykset oli sovittu toimitettavan sihteeristölle tammikuun 16. päivään 1974 mennessä.

Mainittuun määräaikaan mennessä lukuun ei tehty olennaisia muutosesityksiä. Muutosesitysten jättämisestä tehdyn sopimuksen vastaisesti komitealle toimitettiin kuitenkin helmikuun lopulla 19.2.1974 päivätty muutosehdotus kokonaan uudeksi 3. luvuksi. Siinä esiteltiin sekä vallanjakojärjestelmä että parlamentaarinen järjestelmä teoreettisina tyyppimenettelyinäkin jo valmiiksi

sillä tavoin modifioituina, että Suomen voimassa oleva järjestelmä voitiin sisällyttää niihin molempiin. Niinpä siinä annettiin mm. parlamentarismista sellainen perusmääritelmä, että sen mukaan »valtionpäämiehen vastuunalaisilla neuvonantajilla eli ministereillä tulee olla eduskunnan luottamus». Suomen rajojen ulkopuolella tällaista määritelmää ei liene missään esitetty eikä se ole ajateltavissakaan muulta kuin Suomen voimassa olevan järjestelmän pohjalta.

Muutosehdotus oli siten mietintöluonnoksessa ollut 3. lukua huomattavasti sekavampi. Tämä näkyy myös lopullisesta mietinnöstä, jonka yleisellä tasolla pysyttelevä 3. luku ei anna selkeää (eikä edes oikeaa!) kuvaa siitä kokonaisuudesta, joka muodostuu komitean enemmistön yksittäisistä kannanotoista ylimpien valtioneelinten toimivaltasuhteita koskevissa kysymyksissä. Mutta 3. luvun rakenne ja sisältö onkin ymmärrettävä kokonaan toiselta pohjalta: puheenjohtaja näet *halusi* muodostaa tämän luvun kohdalla puhtaan oikeiston ja vasemmiston välisen dikotomian, jossa vasemmisto oli jo ennakoita tuomittu jäämään vähemmistöön. Tämäntapaista tulkintaa puoltaa myös se innokkuus, jolla puheenjohtaja on esitellyt julkisuudessa näin aikaansaamaansa »paperikannanottoa» komitean tärkeimpänä kannanottona. Ristiriita 3. luvun ja mietinnön muiden osien välillä joudutaan tunnustamaan itse mietinnössäkkin (ks. s. 33 »Yhteenveto 2. kohdan kannanotoista»).

Puheena olevan luvun muotoutuminen tapahtui käytännössä seuraavasti. Komitean kokouksessa 5. 3. 1974 oli läsnä vain kaksi vasemmiston edustajaa. Kokouksen alussa, jolloin vasemmiston edustajat eivät olleet vielä edes paikalla, puheenjohtaja esitti *kokouskutsun vastaisesti* otettavan käsiteltäväksi ylimpien valtioneelinten välisiä toimivaltasuhteita koskevan 3. luvun. Puheenjohtajan mielestä käsittelyn pohjaksi olisi tullut ottaa juuri edellä mainittu muutos-ehdotus. Mentiinpä asiassa niinkin pitkälle, että käsittelyn pohjana olevaa ehdotusta koskeva kiistakysymys ehdotettiin ratkaistavaksi äänestämällä, vaikka jo syksystä 1970 komiteassa oli noudatettu periaatetta, että äänestyksiä suoritetaan vain ennakoita ilmoitetuista asioista ennakoita ilmoitettuina aikoina. Menettely alkoi kai näyttää arveluttavalta jo eräiden porvarillistenkin jäsenten silmissä, koskapa heidän taholtaan tehtiin ehdotus asian jättämisestä pöydälle seuraavaan kokoukseen.

Kun asia tuli uudelleen esille 12. 3. 1974 pidetyssä kokouksessa, puheenjohtaja piti itsestään selvänä, että käsittelyn pohjaksi otetaan muutosehdotus. Vasemmiston toimesta sitä saatiin jossain määrin tasapainoitettua karsimalla siitä räikeimmät yksipuolisuudet. Mutta niin suuriin muutoksiin, että luku olisi saatu tasapuoliseksi ja mietinnön muita osia vastaavaksi, ei enää tuossa vaiheessa ollut mahdollisuuksia; päättyihän komitean määräaika jo 31. 5. 1974.

Viime vaiheissa mietintöluonnokseen yritettiin tehdä joukko muitakin vastaavanlaisia muutoksia porvarillisten jäsenten toimesta puheenjohtajan myötävaikutuksella. Näin tapahtui mm. viimeisen luvun (»Perustuslakien noudattamisen valvonta») kohdalla, jossa tapahtumiin ehdittiin kuitenkin reagoida

enemmistönkin puolelta. Kaiken kaikkiaan komiteatyön loppuvaiheelle oli leimaa antavaa, että puheenjohtaja otti esille asioita kokouskutsun vastaisesti nähtävästi sen mukaan, keitä kulloinkin sattui olemaan paikalla. Ja kuten edeltä jo on ilmennyt, muutosehdotusten jättämiselle sovituista määräajoista ei pidetty alkuunkaan kiinni silloin, kun niiden tekijöinä olivat porvarilliset jäsenet.

Kaiken tämän jälkeen lienee useimmille komitean työssä mukana olleille jäänyt kuva, ettei puheenjohtaja toiminut enää mietinnön valmisteluvaiheessa sillä tavoin tasapainoittavana ja puolueettomana kuin alunperin oli odotettu ja kuten eri mielipidesuuntien tasapuolinen kohtelu olisi edellyttänyt. Ainakaan vasemmistolaisilla komitean jäsenillä ei ole enää mitään syytä pitää puheenjohtajaa »puolueettomana asiantuntijana», vaan tapahtuneesta on tehtävä selvät ja konkreettiset johtopäätökset. Lisätodisteena puheenjohtajan voimakkaista vaikutusyrityksistä ja halusta saada komitea komentoonsa on myös tapaus-sarja, joka liittyi sihteeristön vaihdokseen kesällä 1973.

Kirjoittajan yhdessä Heikki Karapuun kanssa pyydettyä keväällä 1973 vapautusta sihteerin tehtävistä pidimme itsestään selvänä, että sijallemme tulee välittömästi eromme jälkeen uudet henkilöt asianomaisten ryhmien ehdotusten mukaisesti. Myös komitean enemmistöllä oli asiasta tällainen näkemys. Välimietinnön kirjoittamisen oltua kriittisessä vaiheessa lupauduimme komitean toivomuksesta toimimaan sivutoimisina sihteerinä mietinnön valmistumiseen saakka. Osoittautui kuitenkin, ettei asia ollutkaan näin yksinkertainen. Aikaa myöten kävi näet ilmi, että puheenjohtaja (yhdessä eräiden oikeistojäsenen kanssa) pyrki estämään tyystin uusien sihteerien valinnan. Kuuleman mukaan hän oli tuonut tässä yhteydessä esille ajatuksen, ettei eroavien tilalle valittaisi lainkaan uusia, vaan sihteerien tehtävät annettaisiin komiteatyön seuraavassa vaiheessa hänen johdolla toimivalle korkeimman hallinto-oikeuden henkilökunnalle! Kysymyksessä oli siis lähes täydellinen valtiosääntöuudistuksen valmistelun kaappaaminen puheenjohtajan (KHO:n) käsiin. Järjestely olisi luonnollisesti merkinnyt vasemmiston edustuksen totaalista syrjäyttämistä tämän vaiheen valmistelutyöstä. Temppu ei kuitenkaan tuolloin onnistunut oikeusministerin puututtua asiaan, mutta huhujen mukaan sitä ollaan parasta aikaa uudistamassa valtioneuvoston (eräiden) jäsenten ja puheenjohtajan kesken käytävin kahdenkeskisin keskusteluihin.

Kuten alussa totesin, on ilmeistä, ettei komitean mietinnön julkistamisen jälkeiseen keskustelutilanteeseen ole ajauduttu sattumalta, vaan sillä on omat taustailmiönsä.

Oli tietenkin odotettavaa, että mietinnön julkistaminen tulisi saamaan runsaasti huomiota osakseen. Huhtikuun 5. päivänä 1974 pidettyä luovutus- ja julkistamistilaisuutta varten mietintöä monistettiin tietävästi 300 kpl. Noin viikkoa ennen julkistamispäivää sitä lähetettiin mm. joukkotiedotusvälineille. Tämä kaikki oli tietenkin OK. Ihmetystä tässä on vain herättänyt se, että niin mietinnön puhtaaksi kirjoittaminen, monistus kuin jakelukin toimitettiin

puheenjohtajan toimesta KHO:sta. Komiteasta monistettua mietintöä ei ollut saatavissa ennen eikä jälkeen julkistamistilaisuuden eikä sitä ollut saatavilla myöskään julkistamistilaisuudessa. Mietinnön jakelu oli siis järjestetty varsin salamyhkäisellä tavalla. *Mihin sitä tuossa alkavan keskustelun kannalta strategisesti tärkeässä vaiheessa kulkeutui, ei ole enempää komitean jäsenten kuin sihteerienkään tiedossa.* Ainakin tärkeimmille ns. elinkeinoelämän järjestöille sitä näyttää kulkeutuneen, koska ne olivat valmiit lausumaan kantansa asiasta välittömästi mietinnön julkistamisen jälkeen. Olisikin toivottavaa, että puheenjohtaja toimittaisi julkisuuteen luettelon niistä henkilöistä ja yhteisöistä, joille mietintöä tuolloin lähetettiin, jotta voitaisiin verrata kuinka tasapuolisesti jakelu on suoritettu.

Edelliseen liittyen kannattaa panna merkille, että Juuso Häikiön pamfletti »Onko perustuslakeja muutettava?», jossa selostetaan valtiosääntökomitean työskentelyä ja kannanottoja nimenomaan oikeiston kannalta asiaa tarkastellen, ilmestyi kirjakauppoihin jo mietinnön julkistamispäivänä. Kun valtiosääntökomitean mietintöä ei ollut saatavissa yli kuukauteen tämän jälkeen, joutuivat siis nekin, jotka olisivat halunneet todella paneutua mietinnön sisältöön, tyytymään siihen informaatioon, jota asiasta oli saatavissa Häikiön pamfletista ja porvarillisesta valtaehdistöstä. Sen kuvan kannalta, joka mietinnöstä tässä vaiheessa julkisuudessa saatiin, tämä oli ratkaisevan tärkeää.

Se, ettei mietintöä ollut julkisesti saatavissa välittömästi julkistamisen jälkeen, johtui lähinnä komitean puheenjohtajasta. Valtion painatuskeskuksesta mietintö oli luvattu valmiiksi 5.4.-74 mennessä. Puheenjohtajan määräyksestä painoajankohtaa kuitenkin siirrettiin niin, että mietintö tuli painosta vasta toukokuun puolivälissä. Tänä väliaikana mietintöön tehtiin luettelo komitealle tehdyistä muistioista ja asiahakemisto. Kysyä sopii: (1) oliko näillä kahdella seikalla (siis Häikiön pamfletin ja porvarillisen lehdistön suorittamalla informoinnilla ja mietinnön viivästymisellä) yhteyttä keskenään ja (2) oliko perusteltua viivyttää mietintöä mainittujen luetteloiden takia ajatellen niitä haittoja, joita menettelyllä aiheutettiin oikean informaation välittymiselle?

Tässä käsiteltyä taustaa vasten osoittautuu mielenkiintoiseksi myös se puhe, jonka puheenjohtaja piti mietinnön luovutustilaisuudessa. Puheen sisältöä kannattaa verrata erityisesti kahteen seikkaan: porvarillisen lehdistön asiasta nostattamaan »keskusteluun» ja mietinnön sisältöön komitean loppuvaiheissa tehtyihin muutoksiin (3. luku).

Puheessaan Nuorvala korosti useaan otteeseen uudistussuunnitelmista viriävän julkisen keskustelun merkitystä asian jatkovalmistelulle. Myös se, mil-laista keskustelua hän toivoi asiasta käytävän, tuli selvästi esille. Hän halusi kuulla nimenomaan yksittäisten kansalaisten individuaalimieli-piteitä, koskapa valtiosäännön »uudistustarpeen» ja uudistusten sisällön arviointia ei voida jät-

tää pelkästään puolueiden ja puoluejohdon, asiantuntijoiden ja *muiden suppeiden* (kurs. ER) piirien tehtäväksi».

Vaikka Nuorvala totesi lehdistön ja joukkotiedotusvälineiden olevan avainasemassa syntyvässä keskustelussa, hän ei kuitenkaan vaivautunut viemään ajatustaan pidemmälle ja analysoimaan joukkotiedotuksen rakenteen tulevalle keskustelulle asettamia rajoituksia. En toki väitä, että hän olisi tehnyt tämän tahallisesti, vaan uskon, etteivät tämännäköiset kysymykset yksinkertaisesti avaudu hänenkaltaisilleen ongelmiksi, vaikkakin niissä saattaa piillä asian ydin.

On tuskin mieltä korostaa sellaisen keskustelun arvoa ja merkitystä, joka tapahtuu aivan yksipuolisen ohjailun ja informaation pohjalta. Kun poliittiset valinnat tehdään tässä maassa vaaleissa lähes tasan porvarillisten ja sosialististen puolueiden kesken, on enemmän kuin itsepetosta antaa lehdistössä tapahtuvalle keskustelulle ratkaiseva merkitys silloin, kun yli 90 % sanomalehdistön vuosivolyymista tulee muiden kuin sosialististen lehtien osalle (KM 1973:91, 15—16). Tässä mielessä lehdistön palstoilla tapahtuva valtiosääntökeskustelu edustaa lähinnä porvarillisen puolen sisäistä mielipiteenvaihtoa. Missään tapauksessa sille ei voida antaa yleisen kansalaismielipiteen arvoa ja merkitystä.

Toisen mielekkääseen keskusteluun kuuluvan välttämättömän ehdon muodostavat riittävät (ja totuudenmukaiset) tiedot asiasta, jota keskustelu koskee. Nimenomaan oikeistolaisen lehdistön informaatio valtiosääntökomitean mietinnöstä ja siinä esitetyistä uudistussuunnitelmista on ollut suurelta osin harhaanjohtavaa, usein jopa valheellista. Kun esim. kokoomuslainen kansanedustaja esittää, että »SKDL:n ja SDP:n edustajat ovat mietinnössä yhtä mieltä siitä, että kaikki omaisuus henkilökohtaista omaisuutta lukuunottamatta on valtiolistettava» (Matti *Hokkanen* Tamperelaisessa 2.5.1974), on kysymys jo niin perättömän lausuman antamisesta, että yksityistä henkilöä koskevana se todennäköisesti johtaisi rikosoikeudellisiin toimenpiteisiin. — Kuten edellä on jo todettu, ei ainakaan puheenjohtajan toimesta tehty kaikkea voitavaa totuudenmukaisen informaation saamismahdollisuuksien turvaamiseksi välittömästi komiteamietinnön julkistamisen jälkeen.

Edellä esittämäni ei pidä tulkita sinällään kielteiseksi suhtautumiseksi keskusteluun ja sitä kautta tapahtuvaan kansalaismielipiteen ilmaisemiseen asiasta. *Kysymyksessä on ollut vain huomion kiinnittäminen edustavan ja mielekkään keskustelun edellytyksiin.* Enempää tiedon riittävyys kuin ohjailusta vapautuneisuudenkaan suhteen porvarillisessa lehdistössä käyty valtiosääntökeskustelu ei täytä näitä edellytyksiä. Niin ikään mielekkääseen keskusteluun kuuluva mahdollisuus hankkia ja täydentää tietoja keskustelun kuluessa puuttuu tästä yhteydestä tyystin.

Vasemmiston taholla valtiosääntökeskustelua on käyty toisella — mielestäni edellistä järkevämmällä — tavalla. Vasemmiston piirissä keskustelu tapahtuu puolueiden ja muiden joukkojärjestöjen sisällä. Asiasta hankitaan keskustelun

aikana jatkuvasti uutta tietoa ja kannanotot tehdään vasta tämän jälkeen. Kysymyksessä on todellinen keskustelutilanne ja asia saadaan monipuolisen ja perusteellisen selvityksen kohteeksi.

Kun siis mietinnöstä käydyn julkisen keskustelun tilinpäätöstä joskus tehdään, on edellisen kaltaisiin seikkoihin kiinnitettävä huomiota. Esim. komitean piirissä perspektiivi ei saa hämärtyä sillä tavoin kuin puheenjohtajan kohdalla on tapahtunut. Sanottu koskee varsin pitkälle myös komitealle suoraan lähetettyä aineistoa; myös sen edustavuus ja painavuus on asetettava kriittisen tarkastelun alaiseksi.

Toinen Nuorvalan luovutuspuheesta silmiin pistävä seikka on julkisen huomion voimakas kiinnittäminen edellä jo puheena olleeseen mietinnön 3. lukuun. (Sama koskee myös hänen haastatteluaan Viikko-Sanomissa 18. 4. 1974.) Kuten edeltä on ilmennyt, siinä muodossa kuin luku sisältyy mietintöön, se on lähinnä puheenjohtajan aikaansaama »paperikannanotto», jolla ei ole vastinetta ylimpien valtioelinten keskinäisiä toimivaltasuhteita koskevissa komitean enemmistön yksittäistapauksellisissa kannanotoissa. Puheenjohtajan käyttäytymisen selittäminen luvun aikoinaan kokeman muodonmuutoksen yhteydessä tulee siis tätäkin kautta helpommaksi.

Edellä esille ottamani ilmiöt ja tapausarjat eivät toki ole ainoat julkisen käsittelyn arvoiset tapahtumat valtiosääntökomitean alun neljättä vuotta kestäneeltä taipaleelta. Olen ottanut esille vain sellaisia kysymyksiä, joita pidän tärkeinä valtiosääntöuudistuksen jatkokäsittelyn kannalta. Laajemman havaintoaineiston kokoaminen ja järjestäminen jääköön odottamaan komiteasta laadittavaa historiikkaa. Tärkeintä on kuitenkin havaita puolueettomien asian-tuntijaroolien paljastuneen tässäkin yhteydessä poliittisen vaikuttamisen savu-verhoksi, jonka takana oikeistolaiset henkilöt lymyävät. Jatkossa olisikin lähdeittävä siitä, että valtiosääntöuudistuksen valmistelua johtaa selkeässä poliittisessa vastuunalaisuudessa toimiva henkilö, joka yhdessä edustamansa mielihoidesuunnan (puolueen) kanssa vastaa tekemisistään ja tekemättä jättämisistään. On tuskin liikaa vaadittu, jos tässä »koko kansakunnalle perustärkeässä asiassa» tarkkaan tiedetään, missä poliittinen vastuu kulloinkin on.